

KORXONALARDA INNOVATSION FAOLIYATNI BAHOLASH USLUBI

Abdurahmonov Nurbek A'zamovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Yashil iqtisodiyot” kafedrası, Iqtisodiyot yo‘nalishi

2-bosqich magistranti

Ilmiy rahbar “Yashil iqtisodiyot” kafedrası prof.

Fayzullayev J.S

Annotatsiya: Ekonomikaning zamonaviy bosqichida korxonalar faoliyatining muvaffaqiyati va bozorga moslashuvchanligi, raqobatbardoshligi hamda barqaror taraqqiyoti ko‘p jihatdan innovatsion faoliyatni qanday yo‘lga qo‘yilganiga va uning natijalari qay tarzda baholanayotganiga bog‘liq. Innovatsiya sohasida muvaffaqiyatga erishish, ko‘plab moliyaviy va tashkiliy investitsiyalarning oqilona yo‘naltirilishini ta‘minlash, yangilanishlarni samarali amalga oshirish va ularning amaliy natijalariga erishishda faoliyatni to‘g‘ri va kompleks baholash muhim o‘rin tutadi.

Kalit so‘zlar: Innovatsion faoliyat, korxonalar, baholash, indikatorlar, monitoring, samaradorlik, texnologiyalar, malakali xodimlar, strategik rivojlanish, yangi mahsulot.

Innovatsion faoliyatni baholash, birinchi navbatda, kompaniyaning asosiy strategik vazifalariga qanchalik mos kelishini o‘rganishdan boshlanadi. Bunda, korxonaning so‘nggi yillarda amalga oshirgan innovatsion loyiha va ishlanmalarining natijalarini iqtisodiy, texnologik hamda boshqaruv nuqtayi nazaridan chuqur tahlil qilish kerak bo‘ladi. Innovatsion loyiha yoki faoliyat samaradorligini baholashda, oldindan aniq va o‘lchovli mezonlar ishlab chiqiladi, asosiy e‘tibor yangi g‘oya va texnologiyaning bozordagi talab va raqobatbardoshligini belgilashga, ularning korxonaga moliyaviy va ijtimoiy foyda keltirish darajasini aniqlashga qaratiladi. Korxonalarda innovatsion faoliyatni baholashning eng samarali uslublaridan biri kompleks indikatorlar tizimini ishlab chiqish va tatbiq qilishdir. Ushbu yondashuvda har bir korxonalar o‘zining xususiyatlari, ishlab chiqarish quvvati, ichki imkoniyatlari va tashqi bozordagi holatni hisobga olgan holda,

innovatsiyalarni baholash uchun maxsus indikatorlar to'plamini shakllantiradi. Bunday indikatorlar tarkibiga innovatsion mahsulotlar hajmi, ilmiy-tadqiqot va tajriba-sinov ishlariga sarflangan mablag'lar, yangi texnologiyalar va mahsulotlar soni, innovatsion loyihalardan olingan sof foyda, innovatsiyalarning umumiy savdo ulushidagi o'rnini, ichki va tashqi bozorlar uchun yangi mahsulotlar ulushi, ishlab chiqarish samaradorligi, mehnat unumdorligi va boshqa bir qator ko'rsatkichlar kiradi [1].

Innovatsion faoliyat samaradorligini baholashning yana bir muhim yo'li – korxonada ichida innovatsion iqlim va uyg'un muhitni o'rganish hamda baholashdir. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar natijasida, jamoaning teng huquqliligi, xodimlarning yangi g'oyalarni ilgari surish ishtiyoqi, ularning bilim va ko'nikmalari, ilg'or kasb-malakaga ega bo'lish darajasi, jamoa ichidagi ochiqlik va erkinlik, innovatsion esa amaliyotga joriy etish jarayoni, korxonada rahbariyatining innovatsiyaga doir qarashlari va ularni qo'llab-quvvatlash uslublari orqali innovatsion muhit baholanadi. Bu mezonlar orqali korxonada ichki salohiyati aniqlanadi va innovatsion rivojlanish uchun yangi strategik maqsadlar belgilanadi. Korxonalarda innovatsion faoliyatni baholash jarayonida bozor ko'rsatkichlariga ham katta ahamiyat beriladi. Yangi mahsulot va xizmatlarning bozordagi ulushi, mijozlar va hamkorlarning innovatsion yangiliklarga bo'lgan ehtiyoj va qiziqishi, xarid qobiliyati, raqobatchilarning yangilikka bo'lgan tezkor javoblari, sohadagi umumiy innovatsion tendensiyalar, bozorda texnologik va mahsulotlarning eskirganligi darajasi, potensial eksport imkoniyatlari va boshqa shu kabi xarakterli omillar bosh mezonlardan hisoblanadi. Innovatsion faoliyat samaradorligini to'g'ri aniqlash uchun iqtisodiy moliyaviy ko'rsatkichlarni ham chuqur tahlil qilish muhimdir. Bu jarayonda asosiy e'tibor yangi texnologiyalardan foydalanish orqali korxonada xarajatlarning kamayishi, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish samaradorligi, yangi bozorlarga kirib borish, eksport sohasida yutuqlar, mahsulotning umumiy qiymat zanjirida yuqori ulushga ega bo'lish, foyda va rentabellik o'sishiga qaratiladi [2].

Innovatsion faoliyatni baholashda ijtimoiy-psixologik jihatlar ham alohida ahamiyat kasb etadi. Korxonada jamoasi a'zolarining innovatsiyaga munosabati, ularning kasbiy qoniqish darajasi, ijodiy salohiyati, mehnat jarayonida erishilgan muvaffaqiyatlar va

innovatsiyalarga jalb etilgan mehnatkashlar soni bilan bog‘liq ko‘rsatkichlarni ham hisobga olish maqsadga muvofiq. Innovatsion faoliyat natijalarini baholashda amaldagi xalqaro va milliy standartlar, sertifikatlashtirish tizimlari, sohaning normativ-huquqiy asoslari ham muhim mezon bo‘lib xizmat qiladi. Mahsulot va xizmatlarning xalqaro standartlarga muvofiqligi, ekologik xavfsizlik, energiya tejamkorlik, ishlab chiqarish tizimining texnik sozligi, texnologik jarayonlarning innovatsion darajasi va boshqa texnik, sifat omillari asosida baholash orqali ham korxonaning innovatsion faoliyati to‘g‘ri va kompleks tahlil qilinadi. Baholash natijasida aniqlangan xatoliklar, kamchiliklar va imkoniyatlar asosida kelgusidagi innovatsion taraqqiyot strategiyalari ishlab chiqiladi, sarmoyalarni jalb qilish yo‘llari, yangi loyiha va ishlanmalar uchun motivatsion uslublar, barchani innovatsion faoliyatga qiziqtirish imkoniyatlari, innovatsion risklarni kamaytirish choralari ishlab chiqiladi. Innovatsion faoliyat baholash doimiy jarayon bo‘lib, har yili yoki har bir muhim loyiha natijalari bo‘yicha batafsil tahlillar olib boriladi, natijalarga ko‘ra korxonalar rivojlanish strategiyasi yangilanadi [3].

Korxonalarda innovatsion faoliyatni baholashda ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘rganib, mahalliy muhitga moslashtirish katta samara beradi. Germaniya, Yaponiya, AQSH, Janubiy Koreya va boshqa innovatsion rivojlangan davlatlarda korxonalarda doimiy ravishda innovatsion faoliyat va uning natijalari monitoring qilinadi, bu esa ularning global miqyosda yetakchi mavqega erishishda asosiy faktor bo‘lib kelmoqda. Innovatsion faoliyatni samarali baholash va boshqarish uchun ilmiy hamkorlik, yetakchi universitet va tadqiqot institutlari bilan ilmiy-tadqiqot loyihalarini olib borish, xodimlar malakasini oshirish, yangi ko‘nikmalarni, xalqaro tajribalarni o‘zlashtirish uchun muntazam o‘quv dasturlari va treninglar o‘tkaziladi. Professional baholash xizmatlari va konsalting kompaniyalari xizmatidan foydalanish orqali ham baholash natijalarining aniqligini oshirish mumkin [4].

Innovatsion faoliyat natijasiga to‘liq baho berish uchun ko‘plab suhbalar, savolnomalar, ekspert baholari, texnik auditlar, mahsulot va xizmatlarning real hayotdagi sifat ko‘rsatkichlari, mijozlarning fikrlari va boshqa kiritmalar asosiy manba sifatida ishlatiladi. Innovatsion faoliyatga baho berishda zamonaviy dasturiy ta‘minot va sun‘iy

intellekt imkoniyatlaridan foydalanish ishlab chiqarish jarayonlarini tez, aniq va obyektiv tahlil qilishga yordam beradi. Innovatsion faoliyatni baholash natijasini to‘g‘ri va adolatli taqdim etish boshqaruv qarorlarini asoslilik bilan qabul qilishga, kompaniyaning kelajakdagi muvaffaqiyati va barqaror rivojlanishiga mustahkam zamin yaratadi. Bunday yondashuv kompaniyaning nafaqat iqtisodiy-maqсадli natijalarga erishishi, balki mijozlar, jamiyat va butun iqtisodiyot oldidagi ijtimoiy mas’uliyatini ham oshirishga xizmat qiladi [5].

Xulosa

Korxonalarda innovatsion faoliyatni baholash, o‘z ichiga aniq va puxta mezonlar, kompleks indikatorlar, zamonaviy monitoring va audit tizimlari, texnik va iqtisodiy, shuningdek, ijtimoiy omillarni olgan holda, doimiy boshlanadigan va natijalari asosida rivojlanish strategiyasi yangilanadigan jarayondir. Bu uslub korxonaning innovatsion salohiyati, istiqbollari va barqaror rivojlanishi uchun asosi bo‘lib xizmat qiladi. Innovatsion faoliyatni adolatli baholash zamonaviy biznesda raqobat muhitida yetakchilik qilish, bozorga moslashish va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga hissa qo‘shish imkonini oshiradi. Shu asnoda ilg‘or tajribalarni o‘zlashtirish, kompaniya ichida innovatsion muhit va iqlimni shakllantirish, zamonaviy ilmiy-tadqiqot loyihalarini amalga oshirish va muntazam baholash tizimini rivojlantirish eng muhim vazifa bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdurahmonov Q., Biznes va innovatsion boshqaruv asoslari, Toshkent, 2020, 87-98-betlar
2. Mirzayev S., Innovatsion menejment va baholash metodlari, Samarqand, 2021, 112-120-betlar
3. Karimov R., Korxonalar faoliyatini baholash tizimi, Toshkent, 2019, 73-85-betlar
4. Saidov U., Raqamli innovatsiya va baholash uslublari, Toshkent, 2023, 44-60-betlar
5. Jo‘raqulov F., Mahsulot innovatsiyasi va samarali baholash, Buxoro, 2023, 102-113-betlar
6. Qodirov A., Innovatsiyalar va boshqaruv samaradorligi, Toshkent, 2022, 141-154-betlar